

ACCOUNTING AND DISCLOSURE OF ENTITIES' ENVIRONMENT PROTECTION COSTS

Maia Iankova Natchkova

UNWE, Department „Accounting and Analysis” Sofia, Bulgaria, maianch@mail.bg

Abstract: Environment protection is one of the key aspects of sustainability, which entities from all sectors of the economy should include in their policies in order to observe the main regulations of European Union (EU) Directive on Corporate Sustainable Reporting (CSRD), adopted in 2022. The three aspects of sustainability (ESG) – environment, social and governance, are today's key factors that influence entities' business, financial position and financial performance, while the business and the adopted environmental, social and governance policies of entities influence those three aspects of sustainability. It is crucial for the society what the entities' approved environmental policies for environment protection are, what the impact of their business on climate is, what measures they undertake to improve the environment and to protect it against the harmful greenhouse gases and other harmful pollutants resulting from their manufacturing and other operations. Therefore, the entities' environmental policies for environment protection need to address mechanisms for disclosure, identification and assessment of risks that occur in their business and cause disturbance of environmental equilibrium, air, water and soil pollution and have adverse impact on the living nature. Entities are required to present the systems for management of these risks and the specific measures undertaken to oppose and mitigate their impact in their environmental policies. To this end, there is a need of fair accounting, analyzing and disclosure of costs incurred and assets created for prevention of pollution and for protection of environment, for recovery and cleaning of areas and sites already polluted from the entities' operations, for modified or discontinued production activities, which are harmful for the environmental equilibrium on our planet Earth.

The requirements of the applicable financial reporting framework (IFRS/ IAS or NAS) necessitate true and fair accounting of the costs incurred and the investments made by the entities in assets intended for environment protection and for recovery of already polluted areas in their accounting records, as well as their fair disclosure in all material aspects in their financial statements. In their sustainability reports, entities must report non-financial information about the environmental, social and governance policies adopted by them and about the measures implemented and strategies designed for the management of risks associated with the three aspects of sustainability, in order to make the public aware of the ways in which their activities would have favorable impact on the nature and would contribute to the improvement of future generations' life.

Keywords: ecology, sustainability, environment protection, accounting costs, investments, financial statements

СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

Мая Янкова Начкова

УНСС, Катедра „Счетоводство и анализ”, София, България, maianch@mail.bg

Резюме: Опазването на околната среда е един от съществените аспекти на устойчивостта, който предприятията от всички сектори на икономиката трябва да включат в своите политики, за да изпълнят основните регулации на Директивата на Европейския съюз (ЕС) за отчитане на корпоративната устойчивост (CSRD), приета през 2022 г. Трите аспекта на устойчивостта (ESG) - екологичен, социален и управленски са важните в днешно време фактори, които оказват влияние върху дейността, финансовото състояние и финансовите резултати на предприятията, както и дейността и възприетите екологични, социални и управленски политики на предприятията оказват влияние върху трите аспекта на устойчивостта. От изключително значение за обществото са утвърдените екологични политиките на предприятията за опазването на околната среда, какво е влиянието на тяхната дейност върху климата, какви мерки предприемат за подобряване на околната среда и за нейното предпазване от вредните емисии на парникови газове и други вредни замърсители, произтичащи от техните производства и други дейности. Затова е необходимо в своите екологични политики за опазване на околната среда предприятията да заложат механизми за разкриване, разпознаване и оценяване на рисковете, които възникват в техните дейности и които водят до нарушаване на екологичното равновесие, до замърсяване на въздуха, водата, почвата и

въздействат негативно върху живата природа. Необходимо е предприятията да представят в екологичните си политики и системите за управление на тези рискове какви са предприетите от тях конкретни мерки за противодействие и смекчаване на тяхното влияние. В тази насока възниква необходимостта от достоверно счетоводно отчитане, анализиране и оповестяване на направените разходи и на създадените активи за предпазване от замърсяване и за опазване на околната среда, за възстановяване и пречистване на вече замърсени от дейността на предприятията райони и обекти, за видоизменените или спрени производствени дейности, които са вредни за екологичното равновесие на нашата планета Земя.

Изискванията на приложимата рамка за финансово отчитане (МСФО/МСС или НСС) налагат вярно и точно счетоводно отчитане в счетоводните регистри на предприятията на направените от тях разходи и на инвестициите им в активи, предназначени за опазване на околната среда и за възстановяване на вече замърсените райони, както и тяхното достоверно оповестяване във всички съществени аспекти във финансовите им отчети. В отчетите им за устойчивостта предприятията трябва да докладват нефинансовата информация относно приетите от тях екологични, социални и управленски политики за предприетите мерки и разработените стратегии за управление на рисковете по трите аспекта на устойчивостта с цел запознаване на обществото за начините, по които техните дейности ще окажат благоприятно въздействие върху природата и ще допринесат за подобряване на живота на бъдещите поколения.

Ключови думи: екология, устойчивост, опазване на околната среда, счетоводство, разходи, инвестиции, финансови отчети

1. УВОД

Опазването на околната среда е един от съществените аспекти на устойчивостта, който предприятията от всички сектори на икономиката трябва да включат в своите политики, за да изпълнят основните регулации на Директивата на Европейския съюз (ЕС) за отчитане на корпоративната устойчивост (CSRD), приета през 2022 г. Трите аспекта на устойчивостта (ESG) - екологичен, социален и управленски са важните в днешно време фактори, които оказват влияние върху дейността, финансовото състояние и финансовите резултати на предприятията, както и дейността и възприетите екологични, социални и управленски политики на предприятията оказват влияние върху трите аспекта на устойчивостта. От изключително значение за обществото са утвърдените екологични политиките на предприятията за опазването на околната среда, какво е влиянието на тяхната дейност върху климата, какви мерки предприемат за подобряване на околната среда и за нейното предпазване от вредните емисии на парникови газове и други вредни замърсители, произтичащи от техните производства и други дейности. Затова е необходимо в своите екологични политики за опазване на околната среда предприятията да заложат механизми за разкриване, разпознаване и оценяване на рисковете, които възникват в техните дейности и които водят до нарушаване на екологичното равновесие, до замърсяване на въздуха, водата, почвата и въздействат негативно върху живата природа.

Предмет на изследването е счетоводното отчитане и оповестяването на разходите за опазване на околната среда на предприятията.

Обект на изследването са екологичните политики на предприятията за опазване на околната среда. **Целта** на изследването е да се проучат възможностите на предприятията да оповестяват финансова информация във финансовите им отчети за направените от тях разходи по повод на предприетите мерки за опазване и възстановяване на околната среда, както и да докладват нефинансова информация за екологичните им политики в отчетите им за устойчивостта.

2. ЕКОЛОГИЧНИ ПОЛИТИКИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Организацията на обединените нации (ООН) през 2015 г. приема 17 цели за устойчиво със срок за тяхното постигане до 2030 г., като „план за постигане на по-добро и по-устойчиво бъдеще за всички“. (United Nations (2015), The Sustainable Development Agenda. 17 Goals for People, for Planet). Тези цели са насочени към глобалните предизвикателства, пред които е изправено човечеството. Една част от тези цели са екологични като изменение на климата, влошаване на околната среда, вредните емисии на парникови газове и др. Европейската комисия (ЕК) налага още от 2011 г. регулации на големите предприятия относно докладването на определена нефинансова информация за устойчивото им развитие и екологичната им политика в техните годишни отчети за устойчивостта. ЕС първоначално приема Директива за нефинансово отчитане NFRD, която определя правилата за разкриване на нефинансова информация, свързана с оповестяване на ESG-факторите на устойчивостта от големите предприятия от обществен интерес в ЕС в техните годишни финансови отчети. В последствие ЕС приема през 2022 г. Директивата за докладване на корпоративната

устойчивост (CSRD), която значително разширява обхвата на докладваната нефинансова информация в отчетите за устойчивостта на предприятията относно:

- описание на влиянието на стратегията и бизнес модела на предприятията върху факторите за устойчивост (екологичен, социален и управленски);
- описание на предприетите действия за идентифициране на рисковете, свързани с устойчивостта и начините за тяхното управление;
- оценка на действителни или потенциални неблагоприятни въздействия на рисковете, свързани с устойчивостта върху дейността, финансовото състояние и финансовите резултати на предприятията;
- описание на предприетите мерки за смекчаване на неблагоприятното влияние на рисковете, свързани с устойчивостта;
- описание на обвързани във времето цели, свързани с устойчивостта, включително потенциални намаления на емисиите на парникови газове и характеристика на целите относно тяхната научна обоснованост;
- описание на напредъка, получен в резултат от постигането на тези цели;
- описание на политиките на предприятията, свързани с устойчивостта.

Директивата CSRD предлага ограничена увереност при отчитането на устойчивостта в съответствие със стандартите за отчитане, както и с изискванията за отчитане, описани в Регламента за таксономията от 2020 г. (Регламент (ЕС) 2020/852), който предоставя система за класификация на екологично устойчиви икономически дейности. Той е предложен като част от Плана за действие на ЕС за финансиране на устойчив растеж (План за действие: Финансиране на устойчив растеж, 2018), който има за цел да пренасочи капиталовите потоци към по-устойчива икономика. Регламентът за таксономията определя шест екологични цели:

- смекчаване на изменението на климата,
- адаптация към изменението на климата,
- устойчиво използване и опазване на водните и морските ресурси,
- преход към кръгова икономика,
- предотвратяване и контрол на замърсяването
- опазване и възстановяване на биоразнообразието и екосистемите (Регламент (ЕС) 2020/852, чл.10-15)
- Определена икономическа дейност, осъществявана от предприятията, за да се квалифицира като екологично устойчива и „съгласувана с таксономията” трябва да отговаря на три условия (Регламент (ЕС) 2020/852, чл. 3):
- дейността трябва значително да допринесе за постигането на поне една от шестте екологични цели (SC критерии),
- дейността да не вреди значително на изпълнението на нито една от шестте екологични цели (DNSH критерии), и
- дейността да се извършва при спазване на минимални предпазни мерки. (Регламент (ЕС) 2020/852, чл.16-18)

Приет е и отделен делегиран регламент за определяне на критерии за секторите на изкопаемия газ и ядрената енергия. (Делегиран регламент (ЕС) 2022/1214)

В тази насока Европейската комисия насърчава създаването на дългосрочни капиталови инвестиции от предприятията в подкрепа на Зелената сделка (Европейският зелен пакт), която е набор от политически инициативи, предложени от ЕК с първостепенната цел Европа да стане климатично неутрална до 2050 г. Предприятията трябва да оповестяват във финансовите си отчети размера на направените от тях капиталови и оперативни разходи, свързани с екологично устойчиви дейности. (Регламент (ЕС) 2020/852, чл. 8) Важно изискване на Регламента за таксономията е предприятията да идентифицират рисковете, свързани с устойчивостта, в частност екологичните като изменението на климата, вредния ефект от парниковите газове, които биха могли да причинят значително отрицателно въздействие върху стойността на техните инвестиции. Те трябва да оповестят в отчетите си за устойчивостта основните неблагоприятни въздействия на тези рискове върху техните инвестиционни решения, свързани с инвестиране в предприятия с дейност, значително допринасяща за генерирането на въглеродни емисии, замърсяване на водите или с лоши практики за управление и обработка на отпадъците от техните производствени дейности. Предприятията трябва да оповестят и нефинансова информация относно екологично устойчивото привличане в съответствие с изискванията на Регламента за таксономията на ЕС на произвежданите продукти и оказваните услуги от тях във връзка с принципа за ненанасяне на значителни вреди върху околната среда,

както и за неблагоприятните въздействия на екологичния фактор на устойчивостта върху произвежданите продукти и оказваните услуги от предприятията при спазване на принципа „Двойна същественост”. Разработените МСФО S1 и МСФО S2 също изискват специфични оповестявания от страна на предприятията. МСФО S2 обхваща оповестяванията, свързани с климата и свързаните с него физически рискове и рискове от прехода към кръгова икономика, а МСФО S1 определя структурата на отчитането. МСФО S2 изисква оповестяване на междутраслови показатели (включително емисии на парникови газове), както и показатели и цели, базирани на индустрията.

Екологичните и физическите рискове могат да генерират непредвидими промени в околната среда и в климата като повишаване на температурата на планетата Земя, увеличаване на размера на „озоновата дупка”, стопяване на ледниците, загиване на определени биологични видове, разрушаване на биологичното равновесие и др. Техните неблагоприятни въздействия във времето могат да окажат сериозни проблеми на развитието на бизнеса на предприятията в бъдеще. Затова предприятията трябва да идентифицират източниците на различните видове емисии на въглероден и серен диоксид (парникови газове), за да класифицират емисиите по мястото им на генериране чрез прилагане на Протокола за парникови газове (Протоколът от Киото към Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, 2005), който е основния стандарт за отчитане на парниковите газове в света. Протоколът предлага разделянето на емисиите на три категории (обхват):

Обхват 1: Преки емисии от източници, притежавани или контролирани от предприятията - този обхват се отнася за горивото за отопление или захранване на сгради, горивото на моторни превозни средства и друго оборудване на предприятията. Отнася се и до случайни или неорганизирані емисии, произтичащи от течове и разливи на химикали и други подобни в производствените дейности на предприятията.

Обхват 2: Индиректни емисии, които идват косвено от енергията, закупена и използвана от предприятията в сгради и производствени процеси – този обхват се отнася за закупеното от предприятията електричество и пара, предназначени за отопление и охлаждане и др.

Обхват 3: Всички други емисии, които не са включени в обхвати 1 и 2 – този обхват се отнася за всички други емисии, произтичащи от дейности на предприятията като строителство; транспорт; производство, дистрибуция и продажба на продукти; енергията, използвана за отглеждане на биологични активи (земенделски култури и работни и продуктивни животни, млади животни и животни за уговяване) или добив на суровини, руди и инертни материали, както и третиране на произвежданите, добиваните или отглежданите продукти в края на жизнения им цикъл. Пълното обхващане на общите източници на емисии включва целия процес на производство и потребление на даден продукт. С цел минимизиране на емисиите предприятията трябва да определят своите бизнес дейности, които генерират най-много емисии и начините за значителните им смекчавания (намаления).

В тази насока предприятията трябва да разработят и приемат адекватни екологични политики за опазване на околната среда и нейното възстановяване от техните неекологични дейности, както и за предпазване на техните дейности от неблагоприятните въздействия на екологичните рискове. Такива екологични политики могат да бъдат Политика за опазване на околната среда, природните ресурси, водите и биоразнообразието; Политика за възстановяване на околната среда; Политика за адаптиране към климатичните промени; Политика за нулеви емисии на парникови газове; Политика за преминаване към енергия от възобновяеми алтернативни енергийни източници, Политика за прилагане на възможностите на кръговата икономика и др. Необходимо е предприятията да представят в екологичните си политики и системите за управление на екологичните рискове какви са предприетите от тях конкретни мерки за противодействие и смекчаване на влиянието на тези рискове.

3. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОТЧИТАНЕ ЧРЕЗ СПЕЦИФИЧНИ СЧЕТОВОДНИ МОДЕЛИ НА ПРЕДПРИЕТИТЕ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

С изключителен приносен характер от световен мащаб е предложението от 1979 г. на проф. Тотю Тотев от УНСС „за разширяване на обекта на предмета на счетоводната отчетност.... и включването... още на следните обекти в нейния предмет:... нарушенията на околната среда... като се обхващат разходите за възстановяване нарушенията в природата, околната среда, интерпретирани като типични производствени разходи. Методологията на отчитане на тези разходи е ясна, поради това, че се прилагат същите начини на отчитане, както и при всеки отделен производствен разход.... Оценката или по-точно стойностният обхват на тези разходи поставя в много случаи значителни затруднения. Една част от тези разходи за възстановяване и опазване на околната среда могат и трябва да се правят в процеса на производството... Такива са разходите за изграждане на съответни пречиствателни съоръжения и инсталации за опазване на водата и въздуха, намаляване и ликвидиране на шума, вибрациите и др. ... Особени затруднения има също така и при

влошаване условията на живот на хората – главно при замърсяване на въздуха, водата, създаване на вибрации, шум и др. Те идват от това, че все още липсва и най-елементарната методика за установяване на вредните последици от тези нарушения, отразяващи се зле на хората.... може да се предполага, че вредното влияние на тези нарушения се отразява на бъдещите поколения.” (Тотев, Т., 1979) В тази насока Б. Йонкова много правилно определя, че „Възможно е имоти, машини и съоръжения да се придобиват по причини за безопасност или за опазване на околната среда, но пряко да не допринасят за увеличаване бъдещите икономически изгоди... Същевременно, за да се реализират изгодите от останалите активи и дейности в предприятието, подобни инвестиции са необходими, а в много случаи са изисквани по закон. Следователно такива имоти, машини и съоръжения отговарят на условията за признаване като актив, тъй като създават възможност за бъдещи икономически ползи от съответните активи, които предприятието ще извлече над това, което то би могло да извлече, ако тези активи не са придобити... Предприятието е длъжно да начисли провизия по повод на опазване на околната среда, ако са изпълнени следните условия:

а) предприятието има сегашно задължение (правно или конструктивно) като резултат от минали събития (необходимост от опазване или възстановяване на околната среда);

б) съществува вероятност за погасяване на задължението да бъде необходим поток ресурси, съдържащи икономически ползи; и

в) може да бъде направена надеждна оценка на сумата на задължението. Размерът на признатата провизия трябва да бъде най-добрата приблизителна оценка на разходите, които са необходими за уреждане на задължението към датата на баланса. Тази оценка изразява сумата, която предприятието би платило за погасяване на задължението към датата на баланса” (Йонкова, Б., 2007)

Възниква необходимостта от достоверно счетоводно отчитане, анализиране и оповестяване на направените разходи за опазване на околната среда, за предпазване от замърсяване и за възстановяване и пречистване на вече замърсени от дейността на предприятията райони и обекти, за видоизменените или спрени производствени дейности, които са вредни за екологичното равновесие на нашата планета Земя.

Специфични са моделите за счетоводно отчитане на разходите на предприятията за опазване на околната среда. Предложените от автора модели са универсални и могат да бъдат използвани от всички предприятия, а именно:

„Предложение за Счетоводен модел за отчитане на екологичния компонент

Дт сметка Разходи за енергия, вода, отпадъци и емисии

Кт сметка Парични средства” (Начкова, М., 2024)

Предложение за Счетоводен модел за отчитане на разходите за възстановяване на околната среда от неблагоприятното въздействие на неекологичните дейности на предприятията

Дт сметка Разходи за възстановяване на околната среда

Кт сметка Парични средства

Предложение за Счетоводен модел за отчитане на разходите за опазване на околната среда за сметка на получени субсидии и правителствени помощи от държавата

Дт сметка Парични средства

Кт сметка Финансиране за текущата дейност

Аналитична сметка „Правителствени помощи и субсидии”

Дт сметка Разходи за опазване на околната среда

Кт сметка Парични средства

Дт сметка Финансиране за текущата дейност

Аналитична сметка „Правителствени помощи и субсидии”

Кт сметка Приходи от финансираня

Дт сметка Приходи от финансираня

Кт сметка Разходи за опазване на околната среда

4. СПЕЦИФИЧНИ ОПОВЕСТЯВАНИЯ В ОТЧЕТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА НА ПРЕДПРИЕТИТЕ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Финансовата информация за изразходените природни ресурси, за направените разходи за възстановяване на околната среда от неекологични дейности и възникналите задължения на предприятията при прилагане на

екологичните им политики по устойчивостта трябва да бъдат оповестени във финансовите им отчети или в приложението към тях. Екологичните оповестявания на предприятията трябва да бъдат насочени към докладване на направените от тях разходи за енергийна ефективност; за екологично и ефективно използване на суровините и материалите; за преработването и/или унищожаването на биологичните, химическите, горивните, строителните и други вредни отпадъци от техните производствени, строителни, транспортни, химически и други дейности; за намаляване на вредните емисии от парникови газове, както и за възстановяване на биологичното равновесие и разнообразие в природата. Съдържанието на докладваната информация трябва да включва приетите и прилагани екологични политики от предприятията, които заедно с измерения постигнат напредък по програмата за устойчиво развитие трябва да бъдат докладвани в отчета за устойчивостта на предприятията.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изискванията на приложимата рамка за финансово отчитане (МСФО/МСС или НСС) налагат вярно и честно счетоводно отчитане в счетоводните регистри на предприятията на направените от тях разходи и на инвестициите им в активи, предназначени за опазване на околната среда и за възстановяване на вече замърсените райони, както и тяхното достоверно оповестяване във всички съществени аспекти във финансовите им отчети. В отчетите им за устойчивостта предприятията трябва да докладват нефинансова информация относно приетите от тях екологични, социални и управленски политики за предприетите мерки и разработените стратегии за управление на рисковете по трите аспекта на устойчивостта с цел запознаване на обществото за начините, по които техните дейности ще окажат благоприятно въздействие върху природата и ще допринесат за подобряване на живота на бъдещите поколения.

ЛИТЕРАТУРА

- Директива (ЕС) 2022/2464 за корпоративно отчитане на устойчивостта (CSRD),(2022) на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 г. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>
- United Nations (2015). The Sustainable Development Agenda. 17 Goals for People, for Planet. Достъпен на: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
- Регламент (ЕС) 2020/852 на Европейския парламент и на Съвета от 18 юни 2020 г. за създаване на рамка за улесняване на устойчивите инвестиции. (Регламент за таксономията) Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852>
- План за действие: Финансиране на устойчив растеж. COM (2018) Европейска комисия. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>
- Делегиран регламент (ЕС) 2022/1214 на ЕК от 9 март 2022 г. за изменение на делегиран регламент (ЕС) 2021/2139 по отношение на икономическите дейности в определени енергийни сектори и делегиран регламент (ЕС) 2021/2178 по отношение на конкретни публични оповестявания за тези икономически дейности. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R1214>
- Решение 2002/358/ЕО на Съвета от 25 април 2002 г. за одобрение от името на Европейската общност на Протокола от Киото към Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, приет през 1997 г., в сила от 2005 г. и съвместното изпълнение на ангажиментите, произтичащи от нея.
- Делегиран регламент (ЕС) 2021/2178 на Комисията от 6 юли 2021 г. за допълване на Регламент (ЕС) 2020/852 на Европейския парламент и на Съвета чрез уточняване на съдържанието и представянето на информацията, която трябва да бъде оповестена от предприятията, предмет на членове 19а или 29а от директивата 2013/34/ЕС относно екологично устойчиви икономически дейности и уточняване на методологията за спазване на това задължение за оповестяване. Достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R2178>
- МСФО S2 (2023) Насоки, базирани на индустрията, за прилагане на оповестявания, свързани с климата. Достъпен на: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/>
- МСФО S1 (2023) Общи изисквания за разкриване на финансова информация, свързана с устойчивостта. Достъпен на: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/>
- МСФО (2023) МСФО. Стандарти за разкриване на устойчивост – резюме на проекта. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/project-summary.pdf>

- Иванова, Р. (2020), *По въпроса за различните подходи за анализ на ефективността на бизнеса*, Сборник с доклади от Юбилейна международна научна конференция по повод 100-годишнината на катедра „Счетоводство и анализ“: „Приносите на счетоводството в икономическата наука, ИК-УНСС, С., 2020
- Йонкова, Б. (2007) *Методологични проблеми при счетоводното третиране и отчитане на разходите за опазване на околната среда*”, Научни трудове, УНСС, бр.2/2007, с. 189
- Тотев, Т. (1979) *Актуални теоретико-методологични проблеми на предмета и метода на счетоводната отчетност*, С., 1979, с.30, 31, 36
- Natchkova, M. (2024), *Specific disclosures in the pension fund sustainability report*, 17 conference „Vanguard scientific instruments in management”, 10 – 15 September 2024, Ravda, Bulgaria, <http://vsim-conf.info>